

Svetlana Aleksandrovna Aleksievici este o scriitoare și jurnalistă din Belarus. S-a născut la Stanislaviv, Ucraina, pe 31 mai 1948, dintr-un tată bielorus și o mamă ucraineană, și a crescut în Bielorusia (denumirea țării în perioada sovietică). După terminarea școlii, a lucrat ca reporter la mai multe ziară locale, înainte de a absolvî Universitatea de Stat din Belarus (1972) și de a deveni corespondent al revistei literare *Neman* din Minsk (1976).

De-a lungul carierei sale de jurnalist, Aleksievici s-a specializat în narări literare intemeiate pe declarațiile martorilor oculari, istorii orale ale mai multor evenimente dramatice din istoria sovietică: al Doilea Război Mondial, războiul din Afganistan, căderea URSS, dezastrul de la Cernobil. În urma persecuțiilor politice din partea administrației Lukășenko, a părăsit Belarusul în 2000, trăind timp de un deceniu la Paris, Göteborg și Berlin. În 2011 s-a mutat înapoi la Minsk.

A scris mai multe volume care s-au bucurat de apreciere, cărți publicate sau în curs de publicare în 43 de limbi și în 47 de țări: *Războiul nu are chip de femeie* (*U voinî ne jenskoe lițo*, 1985), ce cuprinde mărturii ale femeilor care au luptat în al Doilea Război Mondial, titlu vândut în peste 2 milioane de exemplare; *Ultimii martori* (*Poslednie svideteli*, 1985), amintiri ale adulților care în vremea celui de-al Doilea Război Mondial erau copii; *Soldații de zinc* (*Tinkovîe malciki*, 1989), despre experiențele soldaților sovietici în războiul din Afganistan; *Zacearovannîe smertiu* (*Fermecăți de moarte*, 1993), despre sinuciderile provocate de prăbușirea Uniunii Sovietice; *Dezastrul de la Cernobil* (*Cernobîlskaia molitva*, 1997), mărturii ale supraviețitorilor celei mai mari catastrofe nucleare din istorie; și *Vremuri second-hand* (*Vremea second hand*, 2013), o încercare de portretizare a „omului sovietic“ prin amintirile generațiilor nostalgice de după căderea imperiului comunist.

Svetlanei Aleksievici i s-au acordat numeroase premii pentru cărțile sale, iar în anul 2015 a fost distinsă cu Premiul Nobel pentru Literatură, „pentru scrierile ei polifonice, memorial al suferinței și curajului în epoca noastră“.

SVETLANA ALEKSIEVICI

ULTIMII MARTORI

(SOLO PENTRU UN GLAS DE COPIL)

Traducere din limba rusă și note
de Antoaneta Olteanu

„ÎI ERA FRICĂ SĂ SE UITE ÎNAPOI...“

Jenia Belkevici – 6 ani

În prezent e muncitoare.

Iunie, '41...

Îmi aduc aminte. Eram micuță, dar îmi aduc aminte totul...

Ultimul lucru pe care mi-l mai amintesc din viața de dinainte este o poveste, pe care mi-o citea mama înainte de culcare. Povestea mea preferată, despre peștișorul de aur. Mereu îi ceream și eu câte ceva peștișorului de aur: „Peștișorule de aur... Micule peștișor de aur...“. Si surioarea mea îi cerea, dar altfel: „Din porunca știucii, din voința mea...“¹ Voiam să mergem vara la bunica, și tata să meargă cu noi. El era aşa de vesel!

Dimineață m-am trezit îngrozită: se auzeau niște sunete necunoscute...

Mama și tata credeau că dormim, dar eu stăteam în pat alături de surioara mea și mă prefăceam că dorm. Și am văzut: tata a sărutat-o multă vreme pe mama, i-a sărutat fața, mâinile, și m-am minunat: niciodată n-o mai sărutase aşa. Au ieșit din casă ținându-se de mâna, eu am sărit la fereastră: mama se agățase de gâlțul tatei

¹ Formulă magică din basmele populare rusești

și nu-i dădea drumul. El s-a desprins din strânsa și a luat-o la fugă, ea l-a ajuns și iar s-a agățat de el, și striga ceva. Atunci am început și eu să strig: „Tată, tata!”

S-au trezit și sora mea și frățiorul Vasia; surioara a văzut că plângem și a început și ea să strige: „Tata!” Tata ne-a văzut și – îmi aduc aminte ca acum – și-a pus măinile în cap și a plecat, ba chiar a luat-o la fugă. Îi era frică să se uite înapoi...

Soarele îmi lumina fața. Era aşa de cald... Nică acum nu pot să cred că tatăl meu a plecat în dimineață aceea la război. Eram micuță, dar parcă-mi dădeam seama că-l văd pentru ultima oară, că n-aveam să-l mai întâlnesc vreodată. Eram mică... mică de tot...

Și aşa mi s-a întipărit în minte că război e atunci când nu e tata...

Apoi mai țin minte ceva: cerul negru și un avion tot negru. Lângă drum e întinsă mama noastră, cu brațele desfăcute. O rugăm să se ridice, dar în zadar. Soldații au acoperit-o cu un impermeabil și au îngropat-o în țărâna, chiar acolo. Noi strigam și-i rugam: „N-o băgați pe mama în groapă! O să se trezească și o să plecăm mai departe”. Prin țărâna se tărau tot felul de gândaci mari... Nu-mi puteam imagina cum avea să trăiască mama în pământ alături de ei. Cum o s-o găsim noi mai târziu, când ne-om întâlnii? Cine-i va scrie tatei? Unul dintre soldați m-a întrebat: „Fetițo, cum te cheamă?” Dar eu uitase... „Fetițo, care e numele tău de familie? Cum o cheamă pe mama ta?” Nu mai țineam minte... Am stat lângă moivilă mamei până s-a făcut noapte, când ne-au luat și ne-au pus într-o căruță plină de copii. O conducea

un bătrân, ne aduna pe toți de pe drum. Am ajuns într-un sat, și ne-au luat pe la case oameni străini.

Multă vreme n-am vorbit. Nu făceam decât să mă uit în jur.

Apoi, țin minte, e vară, o vară plină de soare. O femeie străină mă mângâie pe cap. Încep să plâng și încep să vorbesc... Să povestesc despre mama și tata. Cum tata a fugit de noi și nici nu s-a uitat în urmă... Cum zacea mama întinsă... Cum se tărau gândacii prin țărâna...

Femeia mă mângâie pe cap. Și în clipele acesteia înțeleg: seamănă cu mama mea...

„PRIMA ȘI ULTIMA MEA ȚIGARĂ“

Ghena Iușkevici – 12 ani

În prezent e ziarist.

Soare... Și o liniște stranie. O tăcere de neînțeles...
Dimineața primei zile de război...

Vecina noastră, soție de militar, a ieșit cu ochii în lacrimi. I-a șoptit ceva mamei, dar i-a făcut semn să tacă. Toți se temeau să rostească cu voce tare ce se întâmplase, chiar dacă deja știau, numai pe unii apucaseră deja să-i anunțe. Dar se temeau să nu fie numiți instigaitori. Panicarzi. Și asta e chiar mai rău decât războiul. Se temea... Așa mi se pare acum... Și, desigur, nimeni nu credea. Cum așa?! Armata noastră e la graniță, conducătorii noștri sunt la Kremlin! Țara, apărătă cum se cunoaște, e inaccesibilă străinilor! Așa credeam pe atunci... Eram pionier.

Au dat drumul la radio. Așteptau cuvântarea lui Stalin. Era nevoie de vocea lui. Dar Stalin tăcea. Apoi a vorbit Molotov... Toți ascultau. Și Molotov a spus: „E război“. Oricum, nimeni nu l-a crezut. Unde e Stalin?

Asupra orașului au venit avioane... Zeci de avioane necunoscute. Cu cruci pe ele. Au acoperit cerul, soarele. Mai mare groază!! Au început să cadă bombele...

Se auzeau mereu explozii. Răpăiau. Totul se întâmpla ca în vis... Nu în realitate... Deja nu mai eram mic, țin minte ce simteam. O groază care-mi cuprindea tot corpul. Toate cuvintele, gândurile. Ieșeam fuga din case, alergam care încotro pe străzi... Mi se părea că orașul nu mai există, că sunt numai ruine. Fum. Foc. Cineva a spus: trebuie să fugim la cimitir, doar n-o să bombardeze cimitirul! De ce să-i bombardeze pe morți? În cartierul nostru, era un cimitir evreiesc mare, cu copaci bătrâni. Și toți au dat buzna, s-au adunat acolo mii de oameni. Unii îmbrățișau pietrele funerare, se ascundeau în spatele mormintelor.

Acolo am stat cu mama până s-a făcut noapte. În jur nimeni nu rostea cuvântul „război“, auzeam un alt cuvânt – „provocare“. Îl repeta toată lumea. Se vorbea că din clipă în clipă trupele noastre trebuiau să treacă la ofensivă. Stalin dăduse ordinul. Și oamenii credeau.

Dar toată noaptea au urlat sirenele uzinelor de la periferiile Minskului...

Primii morți...

Primul... Am văzut primul cal omorât... apoi o femeie omorâtă... M-a uimit. Îmi imaginam că în război sunt omorâți numai bărbații.

M-am trezit a doua zi dimineață... Mi-a venit să sar din pat, dar imediat mi-am adus aminte – e război; și am închis ochii. Nu puteam să cred.

Afără deja nu se mai trăgea... Era liniște. Câteva zile a fost liniște. Și deodată a început vânzoleala... Trece, de exemplu, un om alb, alb din cap până-n picioare, plin de făină, și duce în cărcă un sac alb. Altul fugă... Îi cad din buzunare cutii de conserve, în mâini are tot cutii de

conserve. Bomboane... Pachete de tutun... Unul ține o căciulă plină cu zahăr... O oală cu zahăr... De nedescris! Unul cară un sul de material, altul merge înfășurat cu totul în stambă albastră, roșie... E de râs, dar nimeni nu râde. Au fost bombardate depozitele de marfă, un magazin mare de lângă noi... Lumea a dat fuga să vadă ce-a mai rămas din ele. La uzina de zahăr, câțiva s-au încat în cazanele cu sirop de melasă. Groaznic! Tot orașul spărgea semințe. Găsiseră pe undeva vreun depozit cu semințe. Sub privirile mele a năvălit în magazin o femeie... N- avea nimic: nici sac, nici plasă, aşa că și-a dat jos furoul, ciorapii împleteți. Și le-a umplut cu cruce de hrișcă. Le-a târât... Și toate astea, nu știu de ce, în tacere. În momentele acelea, oamenii nu vorbeau...

Când am chemat-o pe mama, în magazin rămăsesese numai muștar – borcane galbene cu muștar. „Să nu iezi nimic!“ m-a rugat mama. Mai târziu a recunoscut că-i fusese rușine, pentru că toată viața mă învățase astfel. Chiar și când faceam foamea și ne aduceam aminte de zilele acelea, tot nu ne părea rău de nimic. Așa era mama mea!

Prin oraș... Pe străzile noastre se plimbau liniștiți soldați germani. Filmau totul și râdeau. Înainte de război, aveam la școală un joc preferat, desenam nemți. Îi desenam cu dinții mari. Cu colți. Și uite-i, acum merg pe aici... tineri, frumoși... cu grenade arătoase, băgatе în turetcile întoarse ale cizmelor solide. Cântă la muzicuță, ba chiar fac glume cu fetele noastre frumoase...

Un neamț în vîrstă trăgea după el o ladă grea. M-a chemat și mi-a făcut semn: Ajută-mă! Lada avea două mâneră, am apucat-o de ele. Când am dus-o unde

trebuia, neamțul m-a bătut pe umăr și a scos din buzunar un pachet de țigări. „Uite“, cică, „plata ta“.

Am ajuns acasă. N-am mai avut răbdare, m-am așezat pe un scaun în bucătărie și am aprins o tigară. Niciodată n-am auzit bubuitul ușii. Intră mama:

– Fumezi?

– Mmm...

– Ale cui sunt țigările?

– Ale unui neamț.

– Fumezi, și încă țigări de-ale dușmanului! Asta e trădare de patrie.

A fost prima și ultima mea țigară.

O dată, seara, mama s-a așezat lângă mine:

– Nu pot răbdă să fiu aici. Mă-nțelegi?

Voa să lupte. Din primele zile. Ne-am hotărât să-i căutăm pe ilegaliști, nu ne îndoiam că există. Nu ne îndoiserăm nici o clipă.

– Te iubesc cel mai mult pe lume, a spus mama. Dar tu mă-nțelegi? Mă ierți dacă o să se-ntâmpile ceva cu noi?

M-am îndrăgostit de mama, de-atunci am ascultat-o fără cărtire. Și astă mi-a rămas mai apoi pentru toată viață...

– M-am rugat să-ți vină sufletul înapoi.

Peste un an bunica a murit. Știam deja să mă rog. Și m-am rugat ca sufletul ei să vină înapoi.

Dar n-a mai venit...

„BUNICA SE RUGA... SE RUGA SĂ-MI VINĂ SUFLETUL ÎNAPOI...“

Natașa Golik – 5 ani

În prezent e corector.

Am învățat să mă rog... Îmi aduc aminte adesea că în război am învățat să mă rog...

Lumea spunea că e război; la cinci ani, bineînțeles, eu nu-mi imaginam absolut nimic, nici o grozăvie. Dar cuprinsă de groază, culmea, de groază, am adormit. Și am dormit aşa două zile. Întinsă, ca o păpușă. Toți credeau că murisem. Mama plângea, bunica se ruga. S-a rugat două zile și două nopți.

Apoi am deschis ochii, și primul lucru pe care mi-l amintesc e o lumină aprinsă, strălucitoare, neobișnuită. O percepeam dureros. Aud vocea cuiva și o recunosc: vocea bunicii. Bunica stă în picioare în fața icoanei și se roagă. „Bunico... Bunico...!“, am strigat-o, dar nu s-a întors. Nu-i venea să credă că o strigam... Eu deja mă trezisem... deschisesem ochii.

– Bunico, am întrebat mai târziu, cum te-ai rugat când am murit?

„ERAU ÎNTINȘI, ROZALII, PE CĂRBUNI...“

Katia Koroliova – 13 ani

În prezent e inginer hidrotehnist.

Am să vă povestesc despre miros... Cum miroase războiul...

Înainte să înceapă războiul terminasem clasa a șasea. Pe atunci, aşa era regula, ca, începând din clasa a patra, toți elevii să dea examene la sfârșit de an școlar. Așa că, dădeam ultimul examen. Era iunie, iar lunile mai și iunie din '41 au fost reci. Dacă la noi liliacul înflorește cam prin mai, în anul acela a înflorit la jumătatea lui iunie. Si pentru mine, începutul războiului a rămas asociat cu mirosul de liliac. Cu mirosul de mălin... Pentru mine, copacii ăștia miros mereu a război.

Locuiam la Minsk, noi ne-am născut la Minsk. Tata era dirijor de orchestră militară, mergeam cu el la parade. Aveam și doi frați mai mari. Bineînțeles, fiind mezina familiei, eram iubită și răsfățată de toată lumea.

Mă aștepta vara, mă aștepta vacanța, prilej de mare bucurie. Făceam sport – mergeam la Casa Armatei Roșii și înnotam în piscina de acolo. Eram foarte invidiată, până și de băieții din clasă, iar eu mă dădeam mare că ștui să înnot bine. Pe 22 iunie, într-o duminică, trebuia

să se serbeze inaugurarea lacului Komsomolski. Se săpase multă vreme la el, până și școala noastră fusese construită cu muncă voluntară. Eu mă pregăteam să mă scald printre primii. Păi cum altfel?

Dimineața, era obiceiul la noi în clasă să mergem după frânzele proaspete. Asta era obligația mea. Pe drum m-am întâlnit cu o prietenă, ea mi-a spus că începeuse războiul. Pe strada noastră erau multe livezi, toate casele păreau îngropate în flori. Iar eu îmi spuneam: „Ce război? Ce i-o fi trecut ăsteia prin minte?“

Acasă, tata punea samovarul... Nici n-am apucat să-i povestesc, că au început să vină în grabă vecinii, și pe buzele tuturor era un singur cuvânt: „Război! Război!“ Iar a doua zi la șapte dimineață, fratele meu cel mare promise deja ordin de chemare la comisariatul militar. Ziua a dat fuga la serviciu și a primit licitația. A venit acasă cu banii și i-a spus mamei: „Eu o să plec pe front, mie nu-mi trebuie nimic. Ia banii ăștia, cumpără-i Katiei un palton nou!“ Eu, care tocmai trecusem în clasa a șaptea – elevă mare de-acum –, visam la un palton bleumarin din stofă cadrilată, cu guleraș gri de astrahan. Si el știa asta.

Parcă văd și acum: când a plecat pe front, fratele meu mi-a dat banii pentru palton. Si noi trăiam modest, ne lipseau destule. Mama însă mi-ar fi cumpărat paltonul, din moment ce o rugase fratele meu. Dar n-a mai apucat să facă nimic...

La Minsk au început bombardamentele și m-am mutat cu mama într-un beci de piatră, la vecini. Aveam eu o pisică preferată, foarte sălbatică, nu ieșea niciodată din curtea noastră, dar când au început

... Vorbeam puțin despre război. Părinții mei erau convinși că un război aşa de groaznic nu va mai exista niciodată. Multă vreme au crezut asta. Pentru mine și sora mea, singurul lucru care ne-a rămas din război a fost că ne cumpărăm păpuși. Nu știu de ce. Probabil pentru că nu avuseserăm parte de suficientă copilărie, de bucurie copilărească. Sora mea suferea mai mult, era mai mică. Învățam la institut, și ea știa că cel mai bun cadou pentru mine este o păpușă. A născut o fată, și m-am dus la ele în vizită.

- Ce să-ți dăruiesc?

- O păpușă...

- Te întreb ce să-ți dăruiesc tie, nu fetiței tale.

- Astă îți spun, dăruiește-mi o păpușă!

Când copiii noștri au crescut, le-am dăruit păpuși. Tuturor le dăruim păpuși, tuturor cunoștințelor noastre.

Mai întâi s-a prăpădit mama noastră dragă, apoi s-a dus și tata. Am simțit, imediat am simțit că suntem ultimele. Lângă granița aceea... la hotar... Suntem ultimii martori. Timpul nostru se sfârșește. Trebuie să vorbim...

Cuvintele noastre vor fi ultimele...

CUPRINS

În loc de prefață, pentru care autoarea nu are cuvinte.....	5
„Îi era frică să se uite înapoi...“	7
„Prima și ultima mea țigară“	10
„Bunica se ruga... Se ruga să-mi vină sufletul înapoi...“	14
„Erau întinși, rozalii, pe cărbuni...“	16
„Oricum o vreau pe mama“	20
„Niște jucării nemțești aşa de frumoase...“	24
„O mâna de sare... Tot ce rămăsesese din casa noastră...“	31
„Și am sărutat toate portretele din manual...“	36
„Eu l-am adunat cu mâinile mele... E alb, alb...“	39
„Vreau să trăiesc! Vreau să trăiesc!...“	41
„Prin butoniera pentru nasture...“	43
„Am auzit numai țipătul mamei...“	47
„Noi cântam, iar soldații plângneau...“	51
„La cimitir, morții erau la suprafață, de parcă mai fuseseră omorâți o dată...“	54
„Și mi-am dat seama că e tata... Îmi tremurau genunchii...“	56

„Închide ochii, băieți!... Nu te uita!...“	60
„Frațiorul nostru plângе că nu fusese când era tata...“	64
„Prima a venit fetița aceasta...“	66
„Eu sunt mama ta...“	70
„Am rugat-o: Putem să-l lingem?...“	72
„... O jumătate de linguriță de zahăr în plus“	74
„Căsuță, să nu arzi! Căsuță, să nu arzi!...“	79
„A venit în halat alb, ca mama...“	82
„Tanti, luați-mă și pe mine în brațe!...“	85
„... Și o legăna ca pe o păpușă“	87
„Părinții îmi cumpăraseră deja abecedar...“	90
„...Nici nu erau logoditi, și nici soldați nu erau...“	101
„Măcar un copilaș să rămână...“	103
„Își șterge lacrimile cu mânecca...“	106
„Atârna de frânghie ca un copil...“	109
„Acum o să fiți copiii mei...“	112
„Le sărutam mâinile...“	114
„Mă uitam la ei cu ochi de fetiță...“	117
„Mama n-a zâmbit niciodată...“	119
„Nu m-am putut obișnui cu numele meu...“	121
„Bluza lui de militar era jilavă...“	123
„De parcă o salvase pe fata lui...“	126
„Până la detașament m-au dus pe brațe... Eram lovit din cap până-n picioare“	130
„De ce sunt aşa de mic?...“	134
„Veneau la miroslul de om...“	136
„De ce au împușcat-o în față? Mama era aşa de frumoasă...“	138

„Ceri să fii împușcat...“	144
„Nu aveam nici măcar băsmăluță...“	150
„Nu mai aveam cu cine să mă joc...“	154
„Deschid fereastra și arunc foile în vânt...“	157
„Căutați aici!...“	164
„Pe bunicul l-am îngropat lângă fereastră...“	167
„... Deasupra tasau și cu lopețile, ca să fie frumos“	169
„O să-mi cumpăr o rochie cu fundiță...“	172
„Cum a murit, dacă azi n-au executat pe nimeni?...“	176
„Pentru că noi suntem fetițe, iar el e băiețel...“	184
„Tu nu ești fratele meu, dacă te joci cu copiii nemți...“	188
„Chiar uitaserăm cuvântul acesta...“	195
„Trebuie să mergeți pe front, dar v-ați îndrăgostit de mama mea...“	202
„În ultimele clipe au început să-și strige numele...“	210
„Toate patru ne-am înhămat la sanie...“	212
„Băieței și ăștia sunt ușurei ca vrăbiuțele...“	216
„Mă rușinam că aveam ghetuțe de fată...“	219
„Strigam întruna, nu mă puteam stăpâni...“	225
„Toți copiii s-au prins de mâini...“	228
„Nici nu știam cum se îngroapă oamenii, dar atunci ne-am adus, cine știe cum, aminte...“	231
„A adunat oasele într-un coș...“	233
„Au scos pisicuții din casă...“	236
„Ține minte: Mariupol, Strada Parcului numărul 6...“	239

„Aud cum i se oprește inima...“	241
„Am mers pe front cu sora mea, sergent-major Vera Redkina...“	246
„În direcția din care răsare soarele...“	248
„Cămașa albă se vedea de la distanță în întuneric...“	253
„S-a prăbușit pe podeaua curată, pe care tocmai o spălasem...“	257
„Dumnezeu vedea oare toate astea? Și ce părere avea?...“	260
„Iar lumea e aşa de frumoasă!...“	262
„Mi-a adus niște bomboane lungi, subțiri... ca niște creioane...“	268
„Cufărășul era chiar pe mărimea lui...“	270
„Îmi era frică să am visul asta...“	272
„Voiam să fiu singură la mama și să mă răsfețe“	274
„Nu se scufundau, erau ca niște mingiuțe...“	277
„Țin minte avioanele noastre pe cerul albastru-albastru...“	283
„Pârâiau ca dovlecii copți...“	286
„Am mâncat... un parc întreg“	289
„Cine plângе e împușcat...“	294
„Mămica și tăticu', ce cuvinte de aur!...“	296
„Au adus-o sfâșiată...“	299
„Tocmai ieșiseră puii din găoace... Mi-era frică să nu-i omoare...“	302
„Rege de treflă, rege de tobă...“	303
„O mare fotografie de familie...“	308

„Vă pun în buzunar măcar niște semințe de usturoi“	310
„A-na a-re me-re...“	312
„Mi-a dat o kubankă cu panglică roșie...“	315
„Și trăgeam în sus...“	321
„În clasa întâi, mama mă ducea în brațe la școală...“	323
„Cățelușule, iartă-mă!...“	326
„Cățelușule, iartă-mă!...“	326
„Nu e fata mea! Nu e a meaaaa!...“	331
„Oare noi eram copii? Eram deja bărbați și femei...“	333
„Să nu dai la un nene străin costumul tatei!...“	335
„Noaptea plângeam: Unde e mama mea cea veselă?“	337
„Nu mă lasă să zbor...“	339
„Toți voiau să sărute cuvântul «Victorie»...“	342
„O cămașă făcută dintr-o bluză militară de-a tatei...“	344
„L-am împodobit cu garoafe roșii...“	346
„Multă vreme l-am așteptat pe tata. Toată viața...“	350
„Lângă granița aceasta... la hotar...“	352